
Nevítaná identita – nacionalismus jako odkaz komunismu?

Miroslav Hroch

Skutečnost, že během posledních několika let vzniklo ve východní polovině Evropy nejméně dvanáct národních států, které obnovily či – byť jen verbálně – posílily svou politickou nezávislost, se stala noční můrou mnoha západních intelektuálů i politiků. Zvykli si totiž na to, že změny na Východě se vždy uskutečnily na pokyn z Moskvy, a navíc přijali jako axiom názor, že jediný možný a „správný“ způsob odporu proti komunismu je adorace lidských práv a svobodného globálního trhu. Proto má svou logiku, že dnes z pohledu mnoha komentátorů obchází Evropou místo „strašidla komunismu“ strašidlo „nacionalismu“.

V tomto ovzduší vzniká na Západě nadprodukce studií o nacionalismu, jenž je obvykle s naprostou samozřejmostí lokalizován na Východ a je tak či onak spjat s odkazem komunismu. Tyto studie se potýkají s několika metodologickými a terminologickými problémy, které jim ztěžují vystižení podstaty současných sociálních i kulturních procesů spojených s národní identitou.

Nejprve bych se chtěl zmínit o problému sémantickém. Každý odborník dobře ví, že ekvivalenty termínu národ mají rozdílné konotace v anglickém jazykovém povědomí, ve francouzštině, v němčině a ve slovanských jazycích. Především v anglofonní literatuře se přesto setkáváme s tím, že se termín „nation“ používá tak, jak ho chápe angličtina, i když se píše o národních fenoménech v zemích, které termín národ chápou odlišně. Konkrétně řečeno, problém spočívá v tom, že anglický jazykový kontext spojuje tento termín se státem, se státností, zatímco na druhé straně německý či český jazyk spojuje národ s pospolitostí kultury, jazyka atd. (francouzština je v tomto ohledu kdesi „uprostřed“ mezi oběma koncepty). Z toho vyplývá, že anglický (a také francouzský) autor chápe vztah mezi národem a etnickou skupinou jako vztah mezi dvěma svébytnými kategoriemi, zatímco v českém, německém či chorvatském jazykovém kontextu jde o fenomény, které stojí navzájem v genetickém vztahu; národ je tedy následníkem etnické skupiny, etnicita musí být obsažena v národní existenci, v národní identitě.

Nebezpečí nedorozumění je zřejmé. Ještě závažnější nedorozumění však hrozí tam, kde se používá termín nacionalismus, který je moderním derivátem termínu národ. V anglickém textu bude nacionalismem chápán postoj spjatý se státem – ať již ve smyslu boje o státnost (o politickou nezávislost), či ve smyslu hájení státních zájmů. Naproti tomu v jazykovém kontextu střední a východní Evropy má nacionalismus velmi rozkolísaný smysl, při čemž převažuje více méně neuvědomělá negativní konotace. Svůj vliv má snad dodnes leninistický koncept „buržoazního nacionalismu“.

I odborníci dnes obvykle neberou v úvahu skutečnost, že na rozdíl od termínu národ je termín nacionalismus v odborné literatuře novotvarem (až do druhé světové války byl v Evropě používán v politické publicistice), který se do historiografie a do sociálních věd dostal nejprve ve Spojených státech. Odtud pak penetroval jako „neutrální“ termín do západní Evropy, zatímco v oněch zemích, které byly pod kontrolou sovětské ideologie, nedostal ani příležitost k tomu, aby v odborné literatuře v podobě „neutrálního“ termínu „zdomácněl“. Jde ostatně o „neutralitu“, která je i v angličtině jen zdánlivá, respektive relativní. Stačí jen porovnat, v jakém spojení používají američtí autoři termín „patriotism“. Ostatně,

právě západní studie o nejnovějším vývoji v postkomunistických zemích se vrací k onomu „leninskému“ negativnímu chápání nacionalismu.

Termín nacionalismus se dnes používá v tak rozmanitých souvislostech, že lze právem hovořit o naprosté konfuzi. Někdy se jím míní prostý „state of mind“ v klasickém smyslu (H. Kohn). Jindy označuje lidskou činnost, hnutí, politický zápas, někdy i ozbrojený boj. Někdy označuje prostou identifikaci s národem, jindy je omezen na projevy xenofobie. Rozkolísanost poznamenala i úvahy tak významného myslitele, jako byl E. Gellner. Ten definoval národ jako „a political principle asserting that the political and national units must be identical“, ale ve vlastním textu hovoří o nacionalismu běžně i tam, kde již národní a politické jednotky byly identické a kde by tedy logicky nacionalismus již neměl mít funkci. Nad jeho bonmotem, že „nacionalismus vytvořil národy“, se obdobně lze ptát, co se s nacionalismem stalo poté, když splnil tuto roli a „vytvořil“ národ. Pak se totiž otevírají dvě (rovnocenně nesmyslné) alternativy – buď by se zánikem nacionalismu měl zaniknout i národ, anebo s vytvořením národa by měl zaniknout i nacionalismus.

Pro plnou ilustraci konfuze je nutné se zmínit o skutečnosti, že při „neutrálním“ chápání nacionalismu bude „nacionalistou“ právě tak příslušník zbraní SS, jako např. příslušník norského či polského odboje, středověký kronikář, stejně jako Le Pen. Nacionalismus tedy funguje jako označení individuálního, stejně tak jako skupinového postoje. Dokonce celé národy lze dnes označit za nacionalistické – Srby, Estonce, Slováky (jen německé sjednocení z jakéhosi důvodu zůstalo stigmatu nacionalismu ušetřeno). Dokonce i prosté vědomí národní identity se v určitých případech označuje jako nacionalismus.

Terminologickou konfuzi můžeme poněkud zmírnit tím, že budeme používat termín nacionalismus v omezeném smyslu, tj. jako postoj, jenž staví zájmy a kvality vlastního národa nad zájmy ostatních národů. Pro ostatní typy projevů národní identity můžeme použít dalších diferencovaných termínů, jako je patriotismus, národní uvědomění, národní hnutí, xenofobie, separatismus apod.

Další zkrácení vyplývá z toho, že západní vědci i publicisté, zabývající se problematikou národů střední a východní Evropy, vycházejí z představy, že „francouzský model“ formování moderního národa je jaksi „závazný“ pro celou Evropu. Odchytky od tohoto modelu považují v lepším případě za výjimky, v horším případě za odsouzeníhodné deviace. Je příznačné, že znovu ožívá dávno překonaná dichotomie Hanse Kohna, podle níž je třeba rozlišovat „západní“ nacionalismus, který je demokratický a pokrokový, od nacionalismu „východního“ (především německého), který je založen na pospolitosti krve a jazyka, a proto je reakční a nedemokratický.

Pozoruhodným nedostatkem současných analýz je podcenění historického rozměru soudobých národnostních problémů. Zatímco studie o formování národů typu Francie či Nizozemska sahají hluboko do středověku, studie o východoevropském nacionalismu začínají vývojem v 19. století a někdy se omezí jen na století naše. Jako by tento nacionalismus byl čímsi voluntaristicky vnuceným či – na rozdíl od Západu – uměle vymyšleným. Můžeme hovořit o téměř naprosté ignoranci dějin oněch národů, které měly onu smělou, že vyhlásily vlastní nezávislost. Takovýto ahistorický přístup předem rezignuje na pochopení a explikaci současného vývoje. Svou roli zde přirozeně hraje také neznalost jazyků.

K ignoranci historie patří také názor, že soudobý nástup nacionalismu v řadě zemí východní Evropy je jakýmsi dědictvím komunismu, a to ve dvojitým smyslu. Za prvé, komunistické režimy nacionalismus zakázaly, čímž ho konzervovaly. Po pádu komunismu byl pak starý nacionalismus uvolněn a choval se jako proslulý džin vypuštěný z láhve. Za druhé, mnoho bývalých komunistických předáků se po pádu režimu orientovalo na nacionalistická hesla. V obou případech jde o klasický příklad nesprávného zobecnění. Nový nacionalismus má jistě své historické kořeny v minulosti, ale rozhodně nelze hovořit o jakési skryté kontinuitě. A mnozí komunističtí předáci jistě využívají nacionalistická hesla, ale tím se jen přiživují na fenoménu, který vznikl a existuje nezávisle na jejich přání.

Metodologickou konfuzi završuje optická chyba ve sdělovacích prostředcích, a to při pohledu z „Evropy“ na Východ, chyba, kterou lze charakterizovat jako „pars pro toto“. Jestliže v některé západní zemi vystoupí nějaký politik, skupina či strana s nacionalistickými hesly, je toto vystoupení tematizováno právě jako vystoupení jedince či strany. Jestliže se totéž stane na Východě, je to pro sdělovací prostředky důvod k přenesení nálepky „nacionalismus“ na celou zemi či národ. Každý národ má svého Le Pena, Bossiho či Mečiara, ale to neznamená, že všichni příslušníci tohoto národa mohou být odsuzováni jako nacionalisté.

Klíč k lepšímu pochopení – specifika „malého národa“

Jestliže vyjdeme z toho, že národy, které dnes na Východě úspěšně dosáhly plně státnosti, jsou výsledkem dlouhodobého národotvorného procesu, pak nemůžeme opomenout otázku o povaze tohoto procesu. Aniž bychom se pouštěli do obširných teoretických analýz, je třeba říci, že vývoj moderního národa v Evropě vyrůstal ze dvou typologicky podstatně odlišných situací, a proto měl také rozdílnou povahu. Prvá byla situace „státního národa“, který se formoval od středověku, měl svou starou národní kulturu, své vládnoucí třídy a vzdělanecké elity a samozřejmě také státnost. Druhá byla situace „non-dominant ethnic group“, která neměla vlastní státnost ani plnou sociální strukturu, odpovídající dosaženému stupni ekonomického vývoje. Ve druhém případě chyběla nebo byla oslabena tradice národního jazyka a kultury. Národotvorný proces měl proto formu uvědomělého úsilí o dosažení všech chybějících atributů plně zformovaného národa, měl tedy podobu národního hnutí.

Toto typologické rozlišení má pro náš problém mimořádný význam. S výjimkou Ruska proběhlo totiž formování všech národů v prostoru na východ od Labe a od Alp v podobě národního hnutí, které sledovalo oficiální, kulturně-jazykové i politické cíle a bylo namířeno proti vládnoucím elitám tří multietnických impérií – habsburského, ruského a osmanského. Tato cesta k modernímu národu nebyla žádnou výjimkou ani produktem libovůle, ale legitimním typem národotvorného procesu. Tento typ však formoval nejen network vztahů mezi příslušníky národa, ale také jejich mentalitu, jejich autostereotypy, jejich představy o světě. To, co přežívá u těchto národů z minulosti, není tedy nějaký abstraktní nacionalismus, nýbrž jistý charakter mentalit a jistý soubor stereotypů. V čem tedy spočívaly ony charakteristické rysy a stereotypy mentalit národů, které vznikaly jako výsledek národního hnutí?

Můžeme je ve zjednodušené podobě shrnout do několika bodů:

1) Národní hnutí probíhala za okolností, kdy existence národa nebyla zajištěna. Předáci národního hnutí byli odmítáni, ponižováni, někdy i pronásledováni, vládnoucí elity označovaly jejich cíle za fikci, omyl, protistátní činnost. Odtud se zrodil a dodnes přežívá pocit ohrožení národa, stejně jako neustálá potřeba dokazovat právo na svébytnou národní existenci, jakož i svůj přínos pro ostatní národy, pro Evropu. Příslušník „velkého“ národa se starou tradicí státnosti, jež považuje svou národní identitu za samozřejmou, měl a dodnes má jisté potíže při chápání těchto pocitů a stereotypů.

2) Z chronického pocitu nesamozřejmosti národa se zrodil další stereotyp, který přežívá více méně intenzivně dodnes. Je to představa permanentní obranné pozici, autostereotyp ohroženého, ale nikoho neohrožujícího národa. Odtud pak byl jen krok k představě o nenásilné národní povaze, o potřebě bránit národní práva atd.

3) Národní hnutí se v podmínkách všech tří výše zmíněných multietnických impérií otevřeně či skrytě obracela proti starému pozdně absolutistickému utiskovatelskému systému a proti jeho dynastické legitimitě. To dříve či později vedlo k otřesení důvěry v legitimitu vlády vůbec. Potřeba národní emancipace navíc implikovala narušení kontinuity státního vývoje; diskontinuita se v podmínkách „malého“ národa jevila a jeví jako cosi přirozeného.

4) Národní hnutí navíc byla hnutími „zdola“ proti těm, kdož drželi v rukou moc. Proto se stereotyp nepřítel neomezoval na představu souseda, ale měl také vertikální rozměr; nepřítel byl „nahore“, ať již sociálně, či politicky (Němec pro Čecha, Maďar pro Slováka, Turek pro Srba či Bulhara). V pozdějším stereotypu se pak tento vztah mohl obrátit: Každý nepřítel národa je zároveň někým „nahore“, je to sociálně definovaný nepřítel, jenž hrozí útlakem, vykořisťováním atd.

5) Ze samotné podstaty národního hnutí vyplývá, že jeho úspěch – přesně řečeno úspěch národní agitace – závisel na tom, zda se podaří získat, mobilizovat široké masy. Odtud vyplýval jednak mýtus o prostém lidu jako o uchovateli a garantu národní existence, jednak realita rychlého šíření národní identity, rychlé integrace městských i venkovských mas. Doprovodnými jevy zde může být slabší rezistence vůči populismu a jistý spontánní egalitarismus.

6) Úspěch národní agitace závisel rovněž na tom, jak silné a početné byly národně relevantní zájmové rozpory, tj. rozpory, kdy se dva partneři lišili nejen rozdílnými zájmy, ale též etnickou, respektive národní identitou. Odtud vyplýval stereotyp nacionalizace sociálních rozporů. Tyto rozpory nebyly vyjadřovány jen v politických, ale také (a někdy především) v národních termínech.

7) Většina národních hnutí ve své fázi národní agitace neusilovala o vlastní státnost, takže politické otázky měly pro jejich předáky zprvu marginální význam. Odtud rovněž vyplýval malý zájem o politickou teorii, o občanská práva apod.

8) Národní hnutí měla vždy zároveň povahu zápasu provincie, periferie proti centru. I když – jak již bylo řečeno – nemusel být zprvu jejich cílem separatismus, odtržení od multietnického impéria, sama potřeba definovat se v opozici vůči tomuto impériu byla spojena se snahou odlišit se od „velkého“ národa. Idealizovala se – jako specifická kvalita – malost, „neporušenost“, omezovala se komunikace se světem „velkých“ národů. Odtud se vyvinul i po získání nezávislosti silný provincialismus, opomíjení mezinárodních vztahů a ohledů na mezinárodní „veřejné mínění“.

Tím vším nechci říci, že všichni příslušníci, politici, akademici atd. malých národů jsou poznamenáni výše uvedenými stereotypy. Právě tak nelze zapomínat na to, že kromě výše uvedených charakteristik, které najdeme více méně ve všech národních hnutích, mělo každé z nich svou historicky podmíněnou specifiku. Bylo např. hrubým opomenutím současně západní politiky, že nevzala v úvahu skutečnost, že ke specifice balkánských národních hnutí patří také stereotypní představa, že za spravedlivou národní věc je nutné bojovat se zbraní v ruce.

Národní – regionální – evropská identita?

Od té doby, kdy se národní hnutí zcela rozešla s dynasticky definovanou nadnárodní identitou, selhaly všechny další pokusy o konstrukci nové nadnárodní identity, která by jaksi „zastínila“ identitu národní (skandinavismus, jugoslavismus, sovětský lid).

Jaké naděje na úspěch má konstrukce evropské identity? Tato konstrukce se od výše jmenovaných liší tím, že se definuje především ve vztahu k regionální identitě, v níž se zdá být skryta jakási alternativa k národní identitě. Přitom se však až příliš často opomíjí úvaha o vztahu mezi těmito dvěma identitami.

Jde o vztah, který má své historické kořeny. V 18. století byl osvícenský patriotismus založen na identifikaci (intelektuálů) se zemí a s jejím obyvatelstvem, a to bez ohledu na jeho etnickou příslušnost. Národní hnutí měla k této identitě ambivalentní vztah. Na jedné straně ji odmítala a negovala, na druhé straně na ni navazovala a integrovala ji. Nicméně současné regionální identity se nejednou vracejí – ať uvědoměle, či neuvědoměle – k těmto identitám osvícenské epochy.

Jestliže nepřijímáme představu, že regionální identita je vlastně shodná s identitou příslušníků početně malého národa, musíme si položit následující otázku: V čem se obě iden-

tity liší? Odlišnost spočívá již v teritoriálním vymezení. Zatímco státně-národní teritorium je jasně vymezeno politickými a často i jazykovými hranicemi, regiony nejsou tak jasně vymezeny. Pro určení regionu se také nepovažuje za nutné, aby jeho území bylo etnicky homogenní. Odtud vyplývá, že migrací může být regionální identita oslabena snáze než národní identita, a to zejména v tom případě, pokud jde o migraci uvnitř teritoria, které je definováno jako národní teritorium.

Existence moderního národa – a tedy identita jeho příslušníků – je mj. založena na specifické kulturní pospolitosti, která se liší od jiných národních kultur. Naproti tomu regionální kultura má sice svou specifiku, ale je součástí širšího kontextu národní kultury. Pod zorným úhlem kultury je tedy vztah mezi národní a regionální identitou spíše komplementární než kompetitivní.

Národní identita je od počátku národního hnutí spojena s představou personifikovaného národa, jehož existence má také svou historickou dimenzi. „Kolektivní paměť“ příslušníků národa je nerosovatelně pevnější a strukturovanější než historické vědomí obyvatel regionu. Navíc nemá regionální aktivita vazbu k obdobné personifikaci. Národ má příslušníky, region má jen obyvatele. Národní aktivita je založena na představě národního „těla“, jehož všechny části (jedinci, regiony, sociální skupiny) jsou stejně důležité, a proto musí obsahovat princip solidarity uvnitř národní pospolitosti. Tento prvek v regionální aktivitě chybí; regionální zájmy jsou zájmy určité pospolitosti občanů a postrádají charisma národa jako „group personality“. Druhou stránkou tohoto rozdílu je pozitivní skutečnost, že zájmové rozpory mezi regiony mohou být jen obtížně „překládány“ do národních pojmů, takže se minimalizuje nebezpečí, že se stanou zdrojem nacionalismu.

Evropský rozměr (a záměr) regionalismu se vztahuje především k otázce politické moci. Národní existence má v současné době téměř všude v Evropě podobu nezávislého státu. Vztah mezi národem a suverénní politickou mocí je tedy evidentní. Naproti tomu region vždy evokuje představu provincie, která je podřízena vyššímu celku. Regionální identita je tedy v mnohem větší míře kompatibilní s nadnárodní (v našem případě evropskou) identitou než s národně-státní identitou. Jugoslávský, stejně jako sovětský pokus o vytvoření takové nadnárodní identity ztroskotaly právě na tom, že vstoupily do kompetice s národními identitami.

Zde spočívá racionální jádro projektu „Evropy regionů“. Jsou však i další složky této konstrukce stejně racionální? Již představa o možnosti „výchovy“ k evropanství vyvolává skeptické otazníky. Pokud můžeme soudit ze současné praxe vztahu Evropské unie k ostatní Evropě, pozorujeme výraznou mezeru, ne-li rozpor mezi verbálními deklaracemi a reálnými opatřeními, která by usilovala o modifikaci objektivních determinant, na nichž je prosazení nové identity závislé.

První takovou determinantou je inkluzivní postoj ke všem příslušníkům celku, s nimiž má být identifikace dosaženo. Konkrétně řečeno: Koho považují západoevropští intelektuálové, vysocí úředníci, univerzitní učitelé za Evropany? Zatím nic nesvědčí o tom, že by byla v těchto vrstvách obecně přijata představa, že postkomunistické země, jejich kultura, jejich minulost jsou součástí evropské kultury a evropské minulosti. Stačí nahlédnout do učebnic dějepisu západních zemí, stačí pohovořit s průměrnými nositeli MA degree v těchto zemích, abychom zjistili, že pro ně evropská identita téměř výlučně znamená identitu se zeměmi západní Evropy. Zatím se nezdá, že by rozhodující složky Západu byly ochotny integrovat minulost postkomunistických zemí do obrazu evropských dějin. Nejde přitom o znalosti, nýbrž především o způsob myšlení. Sémantická analýza většiny textů, které se zamýšlejí nad evropskými problémy, by ukázala, že termínem „evropský“, „Evropa“ se tam chápe jen území na západ od Labe (a často dokonce jen západ od Rýna).

Je ostatně příznačné, že Evropská univerzita ve Florencii, která má vychovávat elity pro budoucí Evropu, již po řadu let neobdržela z Bruselu žádné stipendium pro studenty z postkomunistických zemí a že problematika těchto zemí je v práci univerzitních učitelů zastoupena jen symbolicky. Ne náhodou byl konkurz na obsazení nově zřízené stolice

dějin východní Evropy doprovázen doložkou, že jde o „zhruba řečeno dějiny dříve německy mluvících zemí“.

Existuje-li takováto bariéra v oblasti výchovy a vědy, jak je tomu s kulturou? Nemám po ruce přesné údaje, ale nezdá se mi, že by zájem západní Evropy o romány, filmy, vědecké práce atd. z Východu po roce 1989 nějak výrazně stoupl. Právě tak by si zasloužilo analyzovat údaje o pronikání západní kultury do postkomunistických zemí. Ukázalo by se, že na jedné straně prudce stoupl zájem o špičková díla intelektuální sféry (věda, filozofie), avšak na druhé straně poklesl zájem ve sféře masové kultury (film, televize), kde jednoznačně došlo k obratu k americké produkci. V této souvislosti se nabízí otázka: Co vlastně tvoří kulturní pojítko mezi evropskými zeměmi, prvky a symboly, které by posílily vědomí pospolitosti, a tak by usnadnily přijímání evropské identity? Zdá se, že obyvatelé rozdílných evropských zemí najdou snáze společné téma rozhovoru, jestliže půjde o produkty mimo-evropské, jako jsou americké televizní seriály, Michael Jackson, McDonald. O společné téma půjde i tehdy, shodnou-li se účastníci na kritickém postoji vůči této „amerikanizaci“.

Poslední, ale nesmírně důležitou determinantou úspěchu budování evropské identity je ekonomická a sociální situace. Existují četné sociologické výzkumy, které se zabývají následující otázkou: Co si obyvatelé postkomunistických zemí myslí o vstupu do Evropské unie, do NATO? Co soudí o možných ekonomických dopadech takových vstupů atd.? Nevím však – a to je možná projev mé nedostatečné informovanosti –, zda se obdobné výzkumy konaly mezi občany členských států Evropské unie, tj. jak se oni dívají na případný vstup Východu do Evropské unie a na jeho ekonomické dopady. A samozřejmě, jak se dívají na ekonomickou situaci těchto zemí. Nepřímým ukazatelem možných výsledků takového průzkumu jsou pro mne novinové články, které v podstatě pobaveně sledují a komentují v krizi se zmiňující „východní“ ekonomiky, při čemž v podtextu se západnímu čtenáři sugeruje dojem, že by přijetí takových zemí do Evropské unie přineslo zmatek, ekonomický pokles, ne-li dokonce růst zločinnosti. Totéž platí o výše zmíněném stereotypním nazírání na postkomunistické země jako na ohnisko nebezpečného nacionalismu.

V této souvislosti je třeba připomenout ono schematické a povrchní posuzování i paušální odsuzování nacionalismu v postkomunistických zemích, nepochopení specifického typu formování moderního národa, jímž je vývoj od „non-dominant ethnic group“ cestou národního hnutí. Je ostatně příznačné, že navzdory projevům nacionalismu se většina politiků postkomunistických zemí hlásí k myšlence evropské identity a evropské výchovy. Možná, že míní tyto své deklarace upřímněji než mnozí západoevropští politici své deklarace o podpoře vstupu východoevropských zemí do Evropské unie.

Dokud zůstane Západ u těchto stereotypů, dokud se nezačne vytvářet kolektivní paměť vskutku evropských rozměrů, dokud na místo amerikanizace nenastoupí vskutku evropská kulturní výměna, dokud bude Východ považován za celek, který není kompatibilní se Západem, do té doby budou převažovat negativní determinanty při budování evropské identity. Nelze ovšem vyloučit ani jinou variantu tohoto vývoje, tj. vznik dvojí kvality evropských identit – identity elitární, exkluzivně západoevropské a evropské identity subalterní, která se bude prolínat s identitou příslušníků zemí na východě Evropy.

Železná opona vznikla jako dělící linie na ochranu komunismu před demokracií. Je ironií osudu, že po pádu komunismu to není bývalý Východ, ale jsou to především západní sdělovací prostředky (a většina intelektuálů), které pomáhají udržovat při životě mentální bariéru, duchovní období někdejší železné opony. Na ochranu Západu... Před čím? Před nacionalismem, před rozvrácenou ekonomikou či před potenciálním konkurentem?